

Metafizika osobnog identiteta

Kirasić, Robert

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:188999>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Robert Kirasić

Metafizika osobnog identiteta

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za filozofiju

Robert Kirasić

Matični broj:

Metafizika osobnog identiteta

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Filozofija i povijest

Mentor: dr. sc. Filip Čeč

Rijeka, 14. kolovoza 2019.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Fizički kriterij.....	7
3. Argument iste duše	14
4. Psihološki kriterij.....	17
5. Teorija najbližeg sljedbenika	22
6. Što ako identitet uopće nije bitan?	26
7. Pristup bez kriterija	28
8. Zaključak.....	30
9. Literatura:.....	31

1. Uvod

Sagledati ću problematiku vezanu uz osobni identitet, odnosno fokusirati ću se na pitanje zadržavanja osobnog identiteta kroz promjenu (u vremenu i prostoru), pitanje jest koja nam od pozicija, ako takva postoji, može dati za pravo da tvrdimo kako se identitet zadržava i nakon promjene. Osnovne pozicije temeljiti će se na psihološkom i fizičkom kriteriju, ali problematika vezana za takve pozicije može jednostavno značiti da ne možemo dati kriterij za obranu zadržavanja identiteta kroz promjenu. Teorije koje zastupaju psihološki kriterij pozivati će se na sjećanje te psihološku neprekinutost kao nositelja identiteta kroz promjenu, dok će se u pozicijama iz fizičke komponente govoriti o nužnosti istog tijela, mozga itd.

Da bismo uopće krenuli sa radom i ispitivanjem što jest, ako uopće tako nešto postoji, dovoljno da bismo rekli da je neka osoba ista ta osoba prije i poslije određene promjene prvo ću postaviti okvir oko toga što sama „osoba“ jest. Naravno definicija same „osobe“ je problematična te kako Pećnjak kaže :

Kada bi jedna takva iscrpna definicija osobe postojala, čini se da tada ne bi ni bilo filozofskog problema osobnog identiteta jer bi takva definicija uključivala i određivanje identiteta same osobe u vremenu. (Pećnjak 2006, 9)

Unatoč problematici pokušat ću postaviti neke temeljne, općeprihvatljive, okvire vezane uz sami identitet, te je uvijete također sintetizirao Dennett (Pećnjak 2006, 13) pa je postavio uvjete koji čine osobu : 1.osobe su intencionalne; 2. osobe su racionalne; 3.prema osobi se zauzima određeni stav od strane drugih; 4. osoba može uzvratiti takav stav, odnosno zauzima stav prema drugima; 5. osobe komuniciraju verbalno; 6. osobe imaju posebnu vrstu svijesti, odnosno samosvijest; tu je još dodan i sedmi uvjet a to je korištenje alata koji je dodala Kathleen Wilkes, te bi taj skup dovoljnih i nužnih uvjeta određivao što osoba jest.(Pećnjak 2006, 13)

Problem ovog rada jest zadržavanje identiteta osobe kroz vrijeme, znači pitanje je postavljeno na sljedeći način: što neku osobu koja postoji u vremenu t_1 čini istom osobom u nekom drugom vremenu t_2 ?

Postoji nekoliko stavova glede toga što nas čini nama samima, odnosno što je taj nositelj identiteta otporan na promjenu koji nam omogućava da kažemo da smo ista osoba sada u t_1 i sutra, ili za 10 godina u t_2 , glavne pozicije koje se zauzimaju možemo podijeliti u dvije skupine u kojima se zastupaju dva kriterija: psihološki i fizički; iako nisu jedine, postoji biološki pristup, ideja duše (kartezijanskog ega), te pristup da se kriterij za opstanak identiteta kroz promjenu uopće ne može niti dati, itd.

U ovom radu neću se fokusirati na osobni identitet, odnosno na pitanje što neku osobu čini osobom, već se pitam u kojem smislu će neka osoba ostati upravo ta ista osoba čak i nakon što nastupi promjena, dakle što nas to navodi da vjerujemo kako ipak postoji nešto što se ne mijenja, nešto što nosi naš identitet kroz promjenu a sam ne biva promijenjen.

Promjene se neupitno odvijaju, ali ipak i dalje vjerujemo da postoji nešto što nosi naš identitet kroz promjenu. Na čovjeka možemo gledati kao na biće koje se sastoji od dvije komponente, mentalne i fizičke, ali nedvojbeno je da se obje te komponente, i fizička i mentalna, kroz vrijeme, tijekom života, mijenjaju. Unatoč promjenama koje ne možemo negirati i dalje postoji čvrsti osjećaj da smo i dalje, unatoč svim promjenama, kroz sve to ostali isti mi. Dakle kako obraniti teoriju da ipak postoji nešto otporno na promjenu u nama kada se promjena događa na obje razine našega bića, pošto postoje teorije prema kojima se svakih sedam do deset godina promjene sve stanice ljudskog tijela (osim živčanog sustava) (Pećnjak 2006, 20), također tijelo se mijenja i očigledno, rastemo, smanjujemo se itd., postoji i razlika u stavovima i vjerovanjima koja se mijenja kako starimo, dakle što je to što čuva identitet, ako tako nešto uopće postoji.

Najjednostavniji primjer očuvanja identiteta preko psihološkog kriterija, a možda i na prvu prilično razuman i jasan, jest teorija pamćenja, prema kojoj nositelj identiteta jest pamćenje, to jest memorija (Pećnjak 2006, 10-11) . Iako se na prvu stvarno čini razumnim tvrditi da je memorija nešto što nas čini nama i kroz promjenu, pošto moramo biti svjesni vlastitih iskustava, te nas sjećanje da smo ih proživjeli čini nama, nakon nekoliko protuprimjera biti će jasno zašto ova teorija nije dovoljna.

Najjednostavniji primjer očuvanja identiteta preko fizičkog kriterija jest kriterij prostorno vremenske neprekinutosti (Pećnjak 2006, 11), odnosno opstanak identiteta osobe vezan je za njegov tjelesni opstanak kroz prostor i vrijeme, dakle tijelo je ono što nas čini nama i dokle god ono postoji možemo tvrditi da smo mi i dalje mi čak i nakon promjene. Ipak postoje određeni protuprimjeri u kojima se daje situacija gdje je dvama osobama zamijenjen mozak,

te se prema tome postavlja pitanje koja je osoba koja nakon što su im se mozgovi zamijenili, ovaj misaoni eksperiment daje i Pećnjak. (Pećnjak 2006, 11)

Kako će se obe teorije, bazirane na fizičkoj ili psihološkoj komponenti, naći ispred određenih protuprimjera koje same te teorije neće biti u stanju riješiti moj stav biti će da jedna takva teorija koja može dati kriterij za opstanak osobnog identiteta kroz promjenu uopće niti ne postoji.

2. Fizički kriterij

Jasno je da percepcijom sve ljude primjećujemo isključivo fizički, odnosno ono što zamijetimo jesu njihova tijela te ih tako prepoznamo direktno. Bilo kakvi sudovi o njihovoj psihologiji mogući su samo indirektno, dakle direktan uvid u tuđu psihu je nemoguć.

Najočitiji argument za fizički kriterij opstanka osobnog identiteta kroz promjenu u vremenu zapravo bi se temeljio na prostorno-vremenskoj neprekinutosti tijela. Pećnjak taj argument ovako definira:

Osoba A u t_1 i osoba B u t_2 jesu jedna te ista osoba ako i samo ako postoji prostorno-vremenska neprekidnost tijela X od t_1 do t_2 i pri tome osobu A u t_1 identificiramo s tijelom X, osobu B u t_2 također identificiramo s tijelom X. (Pećnjak 2006, 27)

Dakle, neprekinutost kroz vrijeme biti će nositelj osobnog identiteta kroz promjenu, ali na što se točno odnosi ta neprekinutost?

Fizička tijela i događaji opisuju se pomoću četverodimenzionalnog kontinuuma – tri dimenzije opisa su prostorne, a jedna je vremenska. (...). To znači da ne postoji niti jedan trenutak u vremenu između t_1 i t_2 u kojem tijelo ne bi bilo tj. u kojem tijelo ne bi postojalo u tom vremensko-prostornom kontinuumu koji opisuju, odnosno u tom univerzumu. (Pećnjak 2006, 28)

Ova pozicija jednostavno je prikazana u Carollovom i Markosianovom *An Introduction to Metaphysics*, pomoću primjera milijunaša koji nakon pedeset godina traži svog prijatelja iz djetinjstva, Willa Martineza, te nudi nagradu od milijun dolara Willu. (Caroll, Markosian 2010, 111-112) Na milijunašev oglas javilo se je mnoštvo ljudi koji tvrde da su baš oni taj Will Martinez, ali ispred milijunaševog ureda uistinu sjedi jedan, pravi, Will Martinez. Sada možemo zamisliti da imamo dugu video snimku na kojoj je prikazan desetogodišnji Will koji se igra sa sadašnjim milijunašem, te se ta snimka nastavlja i prati

Willa narednih pedeset godina sve do scene gdje on sjedi ispred milijunaševog ureda. Sada bi ovakva snimka, bez sumnje, trebala biti dokaza da je taj Will pravi Will Martinez.

Ovim je primjerom prikazana i pojednostavljena tvrdnja argumenta koji se temelji na prostorno-vremenskom kontinuumu, na snimci imamo Willa Martineza u svakom trenutku njegovog odrastanja, od igre sa sadašnjim milijunašem, pa sve do trenutka gdje on, Will, čeka ispred milijunaševog ureda.

Ovo stajalište prilično je jasno i zdravorazumsko pošto je ono prilično jasno prikazano i u svakodnevnom životu. Unatoč svim promjenama koje se svakodnevno odvijaju u našim tijelima prilično smo sigurni da smo mi i dalje mi nakon određenog vremena, bez obzira na promjene koje se nedvojbeno odvijaju, poput primjerice starenja.

Ako zastupamo ovakvu tvrdnju onda možemo ovako formulirati argument za opstanak osobnog identiteta kroz promjenu u vremenu:

Ako je X osoba u t_1 i Y osoba u t_2 , onda je Y ista osoba kao i X ako i samo ako postoji prostorno-vremenska neprekinutost između X-a i Y-a. (Caroll, Markosian 2010, 112)

Iz ovakvog stajališta lako je identitet izjednačiti sa tijelom osobe, pošto smo kroz video snimku imali uvid u Willovo tijelo kroz vrijeme pa bi se argument za opstanak identiteta kroz vrijeme mogao ovako formulirati:

Ako je X osoba u t_1 i Y osoba u t_2 , onda je Y ista osoba kao i X ako i samo ako X i Y imaju isto tijelo (Caroll, Markosian 2010, 113)

Što je zapravo pojednostavljena Pećnjakova definicija od koje smo počeli sa fizičkom komponentom.

Jedan prigovor ovakvoj poziciji daje Pećnjak u svojoj knjizi *Aspekti osobnog identiteta*:

Recimo da neka osoba koja se zove Ivan normalno legne spavati, preko noći se njegovom tijelu ništa neobično ne događa, ono normalno leži u krevetu bez ikakvih interupcija, ujutro se uobičajeno budi, diže se iz kreveta, doručkuje, oblači se i odlazi na posao. Međutim, od toga jutra, Ivan se počne ponašati sasvim drugačije nego što se ponašao do tada. Ivan je bio relativno mirna osoba, strpljivo je podnosio poraze u šahu ili igri čovječe ne ljuti se, volio je životinje, odlazio je često u kino, (...), a sada je bio vrlo nervozan nakon buđenja, cijelo jutro je prigovarao ukućanima, slijedećih dana je porušio figure na šahovskoj ploči kada je vidio da će izgubiti, priča svakome kako mu psi i mačke idu na živce, kako ne želi ići u kino gledati filmove, nego kako ga zapravo zanima klasični balet... (Pećnjak 2006, 29)

U ovom primjeru dane su dvije potpuno različite slike jedne osobe, Ivana, te se sada postavlja pitanje: unatoč činjenici da je Ivan postojao neprekinuto kroz prostor i vrijeme, te postoji jedno, isto tijelo, je li to uistinu i dalje taj Ivan koji je bio miran i vrijedan kao i onaj koji je nakon jednog jutra potpuno suprotan „prvom“ Ivanu? Ukoliko je uvjet prostorno vremenske neprekinutosti za očuvanje identiteta jedini bitan onda smo primorani tvrditi da je Ivan isti ona Ivan prije promjene.

Ali ako se postavi pitanje je li taj Ivan ista vrsta osobe kao i prije promjene onda moramo tvrditi da nije, očito je došlo do promjene, promjene karaktera osobnosti. Sada je pitanje povlači li promjena karaktera automatski i promjenu identiteta osobe, ali opet zdravorazumski možemo zaključiti da ne, promjena karaktera nije i promjena identiteta. (Pećnjak 2006, 30)

Kroz život smo svjedoci raznih karakternih promjena nas samih, ali i drugih osoba oko nas, ipak u stvarnosti se takve promjene odvijaju sporo i stupnjevito, ali ipak moguće je da netko donese odluku da će se ponašati od tog trenutka na dalje drukčije od onoga kako se do sada ponašao. Zaključno je da unatoč tome što se karakter može promijeniti kroz vrijeme mi i dalje nismo u stanju tvrditi da nakon što je promjena nastupila da je identitet X prestao postojati te da od trenutka promjene postoji drugi identitet Y. Ipak su karakterne promjene

sastavni dio našeg života i one kao takve ne mogu utjecati na promjenu identiteta pa tako i sa primjerom Ivana unatoč nagloj, doslovce preko noći, promjeni i dalje je to taj isti Ivan.

Ovako postavljen prigovor tezi koja se bazira na prostorno-vremenskom kontinuitetu zapravo ne predstavlja nikakav problem tvrdnji da je upravo prostorno-vremenski kontinuitet nositelj osobnog identiteta kroz promjenu, jednostavno jedina promjena jest promjena karaktera, nikako same osobe, tj. osobnog identiteta.

Sada dolazimo do drugog primjera, primjer je ponovno prikazan pomoću Ivana i Pećnjak ga ovako formulira:

No, zamislimo dalje da naš Ivan koji ima svoj život, tijelo, karakter, itd., nakon jednog takvog normalnog odlaska na spavanje, nakon provedene i odspavane noći u svom krevetu, te nakon normalnog buđenja, počne pričati i ponašati se kao što se je ponašao i kao što je govorio ban Josip Jelačić. Priča o mnogim događajima, privatnim i povijesnim, za koje znamo da su vezani za život, lik i djelo Josipa Jelačića, mnogi od tih događaja upravo su osobni činovi ili djela samog bana, a izričaji i opisi su potpuno točni; dakle sve navedeno je u skladu s poviješću... Netko bi se u ovoj situaciji mogao naći u gotovo neodoljivom iskušenju i reći da pred sobom imamo novu osobu i to samog bana Josipa Jelačića, a ne više našeg dobrog Ivana. (Pećnjak 2006, 31-32)

Dakle. iz ovog primjera možemo izvući tvrdnju da se sada na mjestu Ivana uistinu nalazi sam ban Josip Jelačić te da je Ivan kao takav nestao. Ovdje nailazimo na pojam kartezijskog ega. Kartezijski ego najčešće se veže uz dualizam, prema kojemu postoji materijalna, fizička, komponenta i nematerijalna komponenta koja bi trebala predstavljati „dušu“, odnosno kartezijski ego. Kartezijski ego postoji različit od tijela pa stoga predstavlja dobrog kandidata za zadržavanje identiteta kroz promjenu, pošto se on sam ne mijenja. (Korfmacher 2019)

Uvođenjem kartezijskog ega uvodimo pomalo „egzotičan“ pojam, pošto bi takvu tvrdnju teško znanstveno ispitali, a još teže razumno obranili, ali je očito on jedno rješenje za ovakvu situaciju, pošto bi iz primjera lako zaključili da je osobni identitet koji pripada banu

Josipu Jelačiću „prešao“ u tijelo Ivana, identitet je promijenjen, Ivanov više ne postoji, barem ne u tijelu koje mu je pripadalo prije negoli je u to tijelo „ušao“ identitet bana Jelačića.

Unatoč činjenici da imamo neupitni prostorno-vremenski kontinuitet tijela, koje je pripadalo Ivanu, teško je tvrditi da taj Ivan, Ivan prije promjene u bana Jelačića, i dalje postoji kao „Ivan“ koji je postojao prije promjene.

Ipak Pećnjak daje još jedan primjer kada se isti slučaj koji se dogodio Ivanu, dogodio i njegovom najboljem prijatelju Petru:

Stvar je potpuno ista kao i prije, samo što se ovakav slučaj u isto vrijeme dogodio i Petru, Ivanovom najboljem prijatelju. To znači da i Petar od tog kobnog jutra također izriče tvrdnje vezane uz život i rad bana Josipa Jelačića, svi izričaji su potpuno točni i u skladu s povijesno poznatim činjenicama itd. Ukratko, i Ivan i Petar u isto vrijeme tvrde iste (točne) stvari iz života bana Jelačića, potpuno neovisno jedan od drugoga. (Pećnjak 2006, 32)

Iz ovako postavljenog primjera jasna je problematika pred kojom se nalazimo. Ako smo bili u stanju tvrditi da nakon promjene Ivan više nije Ivan, već da je on ban Jelačić, također moramo tvrditi da je sada i Petar ban Jelačić. Očit je problem pošto sada imamo dva bana Jelačića, ali kako možemo tvrditi da postoje dva bana Jelačića u različitim tijelima, jedan u Ivanovom, drugi u Petrovom. Pogotovo ako uzmemo u obzir ideju kartezijanskog ega koje bi trebalo biti nepromjenjivi i nedjeljivi nositelj identiteta, a u ovom primjeru vidimo baš suprotno, očito se je dogodila dioba ega između Petra i Ivana. Ovakvi primjeri su u literaturi znani kao primjeri fisije (Olson 2002), koji zadaju probleme teorijama koje se baziraju na ideji kartezijanskog ega.

I dalje možemo tvrditi da je ovako ekstremna promjena, iako male vjerojatnosti, mogla na neki način rezultirati, kao ishod nekog udarca glavom ili nešto slično, te da su i Ivan i Petar postali slični banu Jelačiću. Ovdje bi se opet pozvali samo na promjenu karaktera, čudne prirode, te bi se tako mogao izbjeći apsurdni zaključak kako ban Jelačić postoji i u Ivanovom i u Petrovom tijelu.

Čisto fizički nositelj identiteta može se dakle braniti pozivanjem na prostorno-vremenski kontinuitet ili na neprekinutost postojanja tijela, usprkos tome postoji nekoliko primjera koji će stvoriti probleme zastupniku ovakvih teorija.

Caroll i Markosian nude slijedeći primjer:

... zli znanstvenik otme dva autora ove knjige, kirurški makne Johnov mozak iz njegovog tijela, istu stvar napravi i Nedu, i onda uspješno stavi Johnov mozak u Nedovo tijelo i Nedov mozak u Johnovo tijelo. Rezultat je osoba koja izgleda kao John ali misli kao Ned, i druga osoba koja izgleda kao Ned ali misli kao John. (Caroll, Markosian 2010, 113)

Sada ako zastupamo gornje teorije, odnosno teorije prostorno-vremenskog kontinuuma i neprekinutosti postojanja tijela zamjena mozгова ne bi nam smjela predstavljati nikakav problem te bismo morali tvrditi kako je i dalje u Johnovom tijelu John a u Nedovom Ned. Ipak teško se složiti sa ovakvom tvrdnjom, jasno nam je da osobni identitet moraju tvoriti i misli osobe, pa pošto je zamjenom mozgovа došlo do zamjene misli Johna i Neda teško ćemo tvrditi da su Ned i John ostali nepromijenjeni, odnosno da je njihov identitet opstao kroz ovakvu promjenu.

Iz ovog primjera jasno je da kriterij prostorno vremenskog kontinuiteta nije dovoljan, te se čini kako bi zapravo identitet trebao pratiti kretanje fizičke supstancije koja je nositelj mentalnih stanja: mozak, odnosno da Johnov identitet prati Johnov mozak, baš kao što će i Nedov identitet pratiti Nedov mozak.

Iz ovog slijedi tvrdnja da je identitet vezan za mozak pa se novi argument za opstanak identiteta može ovako formulirati:

Ako je X osoba u t_1 i Y osoba u t_2 , onda je Y ista osoba kao i X ako i samo ako X i Y imaju isti mozak (Caroll, Markosian 2010, 113)

Unatoč tome što nas ova teorija rješava problema koje je pred nas postavio primjer zamjene mozгова, i dalje postoji primjer gdje za kriterij neprekinutosti postojanja mozga nastaje problem.

Sada nam je dan primjer gdje opet gledamo onu istu snimku života Willa Martineza, ali ovoga puta nailazimo na isječak u kojem se dvadesetpetogodišnji Will nakon pada u nesvijest budi s potpuno drukčijom osobnosti, karakterom, uz to ne sjeća se ničega što se dogodilo prije nesvjestice, te uz to sve onaj isti zli znanstvenik je tokom te nesvjestice „reprogramirao“ Willov mozak. (Caroll, Markosian 2010, 113-114)

U ovom nam je primjeru jasno prikazana prostorno-vremenska neprekinutost postojanja istog, Willovog tijela, također mozak je ostao nepromijenjen, odnosno i dalje je to isti Willov mozak samo reprogramiran, ali pravo je pitanje možemo li sada tvrditi da je identitet Willa ostao nepromijenjen? I ako da, što je onda očuvalo Willov identitet? Ako smo spremni tvrditi da je Willov identitet nestao nakon nesvjestice teorija prostorno-vremenskog kontinuuma, neprekinutosti postojanja tijela i istog mozga padaju u vodu.

Dakle, kada se pozivamo na prostorno-vremenski kontinuum, na neprekinutosti postojanja tijela ili na neprekinutosti postojanja mozga u svakom slučaju susrećemo se s brojnim protuargumentima, pitanje je na čemu bismo mogli temeljiti argument za postojanje osobnog identiteta kroz promjenu, pošto smo prisiljeni odbaciti fizički kriterij kao kriterij za zadržavanje osobnog identiteta kroz promjenu, možda se argument osobnog identiteta kroz promjenu može temeljiti na nečem drugom.

3. Argument iste duše

Brojni protuargumenti fizičkom kriteriju daju naslutiti da on sam nije dovoljan da bismo formirali uvjet za očuvanje osobnog identiteta. Jedna od pozicija koja brani postojanje identiteta kroz promjenu, a ne oslanja se na fizičku supstanciju, jest teorija koja se oslanja na postojanje duše kao nositelja identiteta.

Možemo zamisliti sljedeći primjer, pretpostavimo da ljudi uistinu imaju duše, te sada opet vrtimo onu istu snimku života Willa Martineza i primijetimo kako na snimci tokom iste one nesvjestice Will gubi svoju dušu, ali odmah pošto je njegova duša izišla iz tijela neka je nova došla na mjesto Willove duše. Ta nova duša ima potpuno drukčiju osobnost od Willove, te nema niti jedno sjećanje o dotadašnjem Willovom životu. (Carroll, Markosian 2010, 114)

U ovom primjeru opet imamo prostorno-vremenski kontinuum, isto tijelo i isti, neizmijenjeni mozak, ali opet teško ćemo se složiti sa tvrdnjom da je osoba nakon zamjene duše ista ono osoba kao i ona prije zamjene, odnosno bilo bi problematično tvrditi da je osoba nakon zamjene duše i dalje Will Martinez. Iz toga slijeda da iako su sva tri dosadašnja fizička uvjeta za očuvanje osobnog identiteta ispunjena i dalje ne možemo tvrditi da je identitet očuvan.

Dakle, prema ovom primjeru čini se da bi se teorija prema kojoj ćemo očuvati osobni identitet trebala temeljiti na ne-fizičkoj komponenti, na duši.

Pod pretpostavkom da duša uistinu postoji opstanak osobnog identiteta mogao bi se ovako definirati:

Ako je X osoba u t_1 i Y osoba u t_2 onda je Y ista osoba kao X ako i samo ako imaju istu dušu (Carroll, Markosian 2010, 115)

Čini se logičnim, ali pretpostavka postojanja duše je samo pretpostavka i kao takva može biti pogrešna, ali čak i da duša postoji i dalje ima nekoliko problema s kojima bi se susreo netko sklon ovakvoj teoriji.

Jedan takav prigovor formulirao je John Locke u svom *An Essay Concerning Human Understanding* (Caroll, Markosian 2010, 115) a ide ovako:

Pretpostavimo da se dogodilo da imate recikliranu dušu: vaša duša – upravo ta koja se nalazi u vašem tijelu – je prije pripadala čovjeku zvanom Nestor koji je bio prisutan opsadi Troje. Sada prema teoriji iste duše, Vi i Nestor ste ista osoba. Ali pretpostavimo da nemate nikakvo sjećanje o opsadi Troje, ili bilo kakvih Nestorovih iskustava. Zapravo pretpostavimo da nemate niti najmanju ideju da je vaša duša ikada imala bilo kakvu vezu sa drugim tijelom u prošlom životu (Caroll, Markosian 2010, 115)

U primjeru je jasno prikazana problematika tvrdnji o istoj duši. Dakle prema poziciji koju bismo zastupali vjerovanjem u postojanje duše morali bismo tvrditi da smo mi ista osoba kao Nestor, kako možemo tvrditi tako nešto kada nemamo nikakvo sjećanje o tome, štoviše ne moramo niti znati da je bilo kakav Nestor ikada i postojao, te kakav bi to nositelj identiteta bio kada mi, sada, nemamo nikakvu povezanost sa Nestorom iz doba Troje, unatoč tome što dijelimo istog „nositelja“ identiteta.

Sljedeći primjer također stavlja teoriju iste duše u probleme, možemo zamisliti da dijelimo dušu sa osobom na drugom kraju svijeta. Kada smo budni duša je u nama, a kada spavamo duša je kod druge osobe, unatoč tome mi nemamo nikakvo sjećanje na to što druga osoba radi, također možemo zamisliti da su naše osobnosti potpuno različite. Kada bismo zagovarali teoriju iste duše opet bismo bili pred problemom pošto ista duša znači ista osoba. (Caroll, Markosian 2010, 116)

Situacija sa kojom se ovdje susrećemo jest pojam fisije (Olson 2002), odnosno ideja dijeljenja koja je za ideju očuvanja identiteta preko duše (kartezijanskog ega) izuzetno problematična. Ideja duše je izvrstan kandidat za nositelja identiteta upravo zbog same definicije duše kao nepromjenjive, stoga i nedjeljive, ali smo se susreli sa primjerom u kojem se duša dijeli, dakle teorija duše pada u vodu.

Unatoč tome postoji način na koji bi se zastupnik teorije duše mogao riješiti ovog problema, te bi ovako formulirao uvjet:

Ako je X osoba u t_1 i Y osoba u t_2 onda je Y ista osoba kao X ako i samo ako X i Y imaju istu dušu i Y ima sjećanja u t_2 o nekim X -ovim iskustvima u t_1 .
(Carroll, Markosian 2010, 116)

Sada je uveden novi pojam u moguću teoriju, pamćenje. Dvije pozicije koje smo prošli, fizička i teorija o istoj duši nemaju dovoljne uvjete za zadržavanje identiteta kroz promjenu, obe su se našle pred protuprimjerima koje same teorije ne mogu objasniti, te stoga postoji mogućnost da bi se zadržavanje osobnog identiteta kroz promjenu moglo obraniti pozivanjem na sjećanje ili memoriju, što nas dovodi do trećeg kriterija, psihološkog.

4. Psihološki kriterij

Krećući sa psihološkom komponentom jedan od prvih način da očuvamo osobni identitet najjasnije i najjednostavnije mogao bi se zasnivati na pamćenju, odnosno memoriji.

Pamćenje možemo podijeliti na dvije glavne vrste: pamćenje iskustava, odnosno pamćenje događaja kojima smo neposredno bili prisutni i pamćenje činjenica da je nešto tako-i-tako. Pamćenje nekog događaja kojem je netko bio svjedokom možemo zvati i iskustveno pamćenje. Ono zahtijeva i direktnu vezu između prisustvovanja događaju, tadašnjeg osjetilnog i kognitivnog stanja zahvaćanja tog događaja i zapamćivanja, odnosno kasnijeg pamćenja te sjećanja na događaj. (Pećnjak 2006, 65)

Dakle, ako se očuvanje osobnog identiteta može temeljiti na pamćenju onda se uvjet može formulirati ovako:

Ako je X osoba u t_1 i Y osoba u t_2 onda je Y ista osoba kao X ako i samo ako Y ima sjećanja u t_2 o nekim x-ovim iskustvima u t_1 . (Caroll, Markosian 2010, 117)

Najjednostavniji napad na ovu teoriju pamćenja jest zaboravnost, dakle puno toga što nam se dogodilo mi jednostavno zaboravimo, ali i dalje nema sumnje da smo i dalje to mi, dakle identitet je očuvan unatoč tome što nemamo memoriju o nekom događaju, odnosno unatoč tome što smo zaboravili.

Ovakva teorija bila bi istinita u slučaju kada bi postojao svijet u kojem je zaboravljanje nemoguće, ali mi se svakodnevno susrećemo sa situacijama u kojima zaboravljamo sitnice koje smo uradili prije sat ili dva, tako Pećnjak daje primjer:

(...) dva-tri sata nakon odlaska u dućan, mi možemo zaboraviti što smo kupili ili čak da smo otišli u dućan; partije tenisa koju smo odigrali prije mjesec dana ne moramo se nikada više sjetiti; da li sam se obrijao danas ujutro ili jučer navečer može biti pitanje na koje već istog dana sami sebi ne možemo dati odgovor. (Pećnjak 2006, 66)

Teorija za očuvanje identiteta koja će se bazirati isključivo na našoj iskustvenoj memoriji, ili pamćenju iskustva, nikako ne može biti dostatna da bismo opravdali postojanje osobnog identiteta kroz promjenu. Ipak postoji mogućnost modificiranja ovakve teorije koja će i dalje pomoću memorije pokušati pojasniti kako osobni identitet opstaje.

U toj modificiranoj teoriji memorije trebali bi biti sadržani slučajevi zaboravljanja a da pri tome sačuvamo memoriju, upravo je tu teoriju (modificiranu) iznio Derek Parfit (Pećnjak 2006, 67), Parfit uvodi novi pojam, pojam preklapajućih lanaca iskustvenih memorija, što znači:

Mi možemo neki događaj K zapamtiti, imati pamćenje o događaju K neko vrijeme spremljeno, a zatim nam se to može izbrisati iz sjećanja tj. možemo zaboraviti događaj K. Prije nego što zaboravimo događaj K, mi možemo zapamtiti i neki događaj L, tako da neko vrijeme u memoriji imamo pamćenje i o događaju K i o događaju L. Kasnije se zaboravi sve o događaju K, i ostane pamćenje o događaju L. Recimo dalje, da prije nego što zaboravimo (...) L, doživimo M i zapamtimo događaj M tako da neko vrijeme imamo u memoriji (preklapaju se) pamćenja o L i M. Ovo je, dakle, načelna shema onog što znači sintagma „preklapajući lanci direktnih memorija“. (Pećnjak 2006, 67-68)

Ono što se želi ovime dokazati jest da iako nemamo direktnu povezanost između X u t_1 i Y u t_2 da bismo tvrdili da su X i Y ista osoba biti će nam dovoljno da oni imaju određene zajedničke, indirektno, veze, na primjer Z u nekom međuvremenu t (između t_1 i t_2).

Jednostavnije, uvjet bi se ovako postavio:

Ako je X osoba u t_1 i Y osoba u t_2 onda je Y ista osoba kao X ako i samo ako su X i Y sjećanjem (memorijom) povezani. (Carroll, Markosian 2010, 118)

Dakle, prema Parfitu (Pećnjak 2006, 69) očuvanje identiteta zasniva se na dovoljnom broju veza između tog X-a danas i Y-a jučer:

To znači da X od jučer i Y od danas moraju imati barem polovicu broja onog broja veza koji su X od jučer i Z od prekjučer imali kao psihološku povezanost. Kada postoji dovoljan broj veza, onda ćemo takav slučaj zvati slučaj jake povezanosti. (Pećnjak 2006, 69)

Ipak i ova teorija nailazi na problem, iako je jasno da mi od danas imamo jake veze sa nama od jučer, te da mi od jučer također imamo jake veze s nama danas, ipak teško je reći da smo mi „jako povezani“ s nama od prije desetak godina ili više, moguće je da nemamo baš nikakvu direktnu psihološku vezu s nama od prije desetak godina.

U ovoj teoriji nailazimo na problem *tranzitivnosti*, prema kojoj ako bi neki događaj A bio u relaciji sa događajem B, te taj događaj B u relaciji sa događajem C, onda bi i događaj A trebao biti u toj relaciji sa događajem C, ali već smo pojasnili da je moguće da događaj A ne mora biti u relaciji sa događajem C (mi od danas ne moramo imati nikakvu direktnu psihološku povezanost sa nama prije 20 godina). Također relacije psihološkog kontinuiteta i povezanosti ne tvore osobni identitet, već ga pretpostavljaju što nas vodi u najjednostavniju cirkularnost čime gubimo mogućnost definiranja toga što će očuvati osobni identitet kroz promjenu. (Pećnjak 2006,69-71)

Kao odgovor na problem tranzitivnosti i cirkularnosti sjećanja kao teorije javlja se pojam quasi-memorije. Pojam quasi-memorije uveo je Shoemaker (Pećnjak 2006, 71) koji je formuliran na sljedeći način:

Ja imam točnu quasi-memoriju nekog prošlog događaja ako:

1. Čini mi se da pamtim imanje nekog iskustva
2. Netko jest imao ovo iskustvo

3. Moja sadašnja memorija je kauzalno ovisna, na ispravan način, o tom psihološkom iskustvu.

(Pećnjak 2006, 71)

Dakle, iz ovoga proizlazi da su naše memorije zapravo quasi-memorije. Kako kaže Pećnjak:

Pamćenje je zapravo određena vrsta neuronskog zapisa u mozgu. (...) Nazovimo oblik tog zapisa skupa s neuronima koji su uključeni u ostvarenju tog zapisa memorijski trag. (...) Pretpostavimo da je medicina razvila tehničku mogućnost kopiranja memorijskog traga. To znači da u jednom mozgu možemo kopirati memorijski trag iz nekog drugog mozga. To bi nam omogućilo da quasi-pamtimo prošla iskustva drugih ljudi. (...) Tuđa iskustva bi nam bila prezentirana u prvom licu. (Pećnjak 2006, 71)

Ipak u našem svijetu nam naša prava pamćenja ne dolaze samo u prvom licu, već su ona praćena vjerovanjem da su pamćenja sadržaji naših vlastitih iskustava. Kod quasi-pamćenja tuđih iskustava mi ne bismo imali vjerovanja da su to sadržaji naših vlastitih iskustava.

Quasi-memorijom izbjegnuta je cirkularnost do koje se dolazi pozivanjem na naše vlastite memorije, također njome se ne pretpostavlja osobni identitet, te stoga ono može predstavljati osobni identitet kroz promjenu. (Pećnjak 2006, 71-72)

Nakon što smo riješili problem cirkularnosti i tranzitivnosti pozivajući se na quasi-pamćenje možemo formulirati još jedan prigovor koji dovodi u pitanje kriterij koji se oslanja na pamćenje, dobar prigovor bio bi primjer potpune amnezije:

Zamislimo slučaj u kojemu čovjek doživi totalnu amneziju, možda kao rezultat ozljede glave. Sada se on osvijesti, i ima jednaku osobnost kao i prije, ali se ne može sjetiti ničega iz svog dotadašnjeg života. Ne može se sjetiti niti vlastite

obitelji. Ali i dalje ga njegovi voljeni posjećuju u bolničkoj sobi, ... , te mu mjesecima pomažu u oporavku. (Caroll, Markosian 2010, 118)

Iz ovog primjera je jasno da je čovjek izgubio sve veze, i direktne i indirektne, svojih sjećanja iz života prije amnezije, ali se i dalje čini da je njegov identitet sačuvan, tako se barem čini njegovoj obitelji za koju je on ista ono osoba kao i prije nezgode i amnezije.

Na temelju ovih primjera moramo odbaciti sve teorije koje se za obranu zadržavanja identiteta kroz promjenu pozivaju na psihološku komponentu (sjećanje). Iz ovih stajališta vidimo da osim ideje nekog „kartezijanskog ega“, čiste mentalne supstance, osobni se identitet, njegovo postojanje kroz promjenu, teško brani pozivanjem na psihološku komponentu. Iz toga bi zapravo slijedila teza da će se osobni identitet temeljiti na međusobnoj povezanosti i fizičke i mentalne komponente. Zato sada prelazim na kombiniranu teoriju fizičke i psihološke komponente.

5. Teorija najbližeg sljedbenika

Kako smo do sada prošli teorije koje su pokušale obraniti postojanje identiteta kroz vrijeme pozivanjem na fizičku komponentu ili psihički kontinuitet te niti jedna od njih nije dala dovoljno dobre kriterije, rješenje se možda nalazi u kombiniranoj teoriji.

Problematika opstanka identiteta kroz vrijeme jasno je prikazana u primjeru sa Tezejevim brodom.

Daske broda se mijenjaju jedna po jedna kroz vrijeme, i kako se svaka daska makne ona je zamijenjena novom daskom. Zamjena jedne daske novom ne znači da je brod nakon zamjene drugačiji od onog prije zamjene daske; to je isti brod sa jednom novom daskom. Kroz vrijeme, svaka se daska zamjeni, ta se promjena odvija polako, brod je još uvijek isti onaj kao i prije mijenjanja dasaka.; ... ; Na kraju ispada da su se stare daske koje su mijenjane novima sačuvale; te su sada sastavljene u jednak oblik originalnog broda. Dva broda plove jedan do drugoga. Koji je, pitaju se Grci, originalan? (Nozick 2003, 96)

Pitanje je koji je brod od ova dva pravi Tezejev brod. U primjeru imamo dvije mogućnosti, jedna je da uzmemo stajalište teorije prostorno-vremenskog kontinuuma, i kontinuiteta postojanja tijela. Ako zastupamo teoriju prostorno-vremenskog kontinuuma onda će Tezejev brod biti ovaj koji je rezultirao promjenom svih dasaka kroz vrijeme, ali ako zastupamo teoriju istog tijela moramo reći da je Tezejev brod onaj koji je sastavljen od originalnih dasaka. Ipak jedno je jasno na početku je bio jedan Tezejev brod, a sada imamo dva kandidata.

Robert Nozick u svom radu *Personal Identity through Time* (Nozick 2003) zauzima teoriju prema kojoj će pravi brod biti onaj koji je najbliži sljedbenik, odnosno brod koji je bliži originalnom brodu. Dakle da bi se sačuvao osobni identitet moramo imati najbližeg sljedbenika i to pod ovakvim uvjetom:

Nešto u t_2 nije isti entitet kao X u t_1 ako ono nije X-ov najbliži sljedbenik.
(Nozick 2003, 97)

Da bi pojasnili ovu teoriju pogledati ćemo primjere koje Robert Nozick nudi:

Slučaj1; Nakon preciznih mjerenja vas, vaše tijelo, uključujući mozak, je precizno duplicirano. U svim fizičkim osobinama to je drugo tijelo jednako vašemu; također se ponaša kao vi, ima jednake ciljeve, sjeća se što radite, i tako dalje (Nozick 2003, 100)

Jasno je da mi u ovom slučaju postojimo, također postoji i naš duplikat, klon, ali ne možemo reći da je on mi, isto možemo tvrditi i prema teoriji najbližeg sljedbenika, iako je duplikat kopija nas u fizičkom i psihološkom smislu i dalje ono u nekom pogledu ovisi o nama te dokle god postojimo mi, pravi mi, mi smo ostali nepromijenjeni.

Slučaj 2; Umirete nakon srčanog udara, i vaš se zdrav mozak transplantira u drugo tijelo, moguće u vaše klonirano i slično vašemu ali zdravije. Nakon operacije, „staro tijelo“ izdahne i osoba u novom tijelu nastavlja sa svim prijašnjim planovima, aktivnostima, i prijašnjim vezama. (Nozick 2003, 100)

Prema teoriji najbližeg sljedbenika Nozick tvrdi da smo mi nakon ovakvog slučaja nastavili postojati u drugom tijelu, pošto je očito da je to tijelo naš najbliži sljedbenik. Dakle imamo psihološki kontinuitet i određeni fizički kontinuitet što je dovoljno da tvrdimo kako smo i dalje to mi.

Slučaj 3; Dok umirete, obrasci vašeg mozga se prebacuju u neki drugi (prazni) mozak u drugom tijelu, pretpostavimo kloniranom od vas. Obrasci u novom mozgu rezultat su analognog procesa koji istovremeno briše stare obrasce.;(...); Po završetku procesa, staro tijelo izdahne. (Nozick 2003, 101)

Sada, iako ne postoji fizički kontinuitet, prema Nozicku dužni smo tvrditi da smo nakon ovakvog procesa to i dalje mi. Nozick kaže kako je ovakva vrsta „nastavka“ (postojanja) i dalje dovoljna da bismo tvrdili da naš identitet i dalje postoji.

Slučaj 4; Pretpostavimo da medicinska tehnologija smije transplantirati samo pola mozga u drugo tijelo, ali ono sa sobom povlači potpunu psihološku sličnost. (Nozick 2003, 102)

Nozick kaže kako bi u slučaju da staro tijelo sa svojom polovicom mozga prestane funkcionirati tokom gornjeg procesa, novo tijelo s polovicom mozga bilo dovoljno da očuva naš identitet, pošto je ono naš najbliži sljedbenik.

Slučaj 5; Pretpostavimo da nakon što u nesreći oštetite mozak, pola ga se kirurški odstrani i prestane funkcionirati nevezano uz tijelo. Polovica koja je ostala nastavlja funkcionirati u tijelu, očuvavši potpuni psihološki kontinuitet. (Nozick 2003, 102)

Sada, iako je pola mozga odstranjeno iz našeg tijela, prema Nozicku mi nastavljamo postojati i mi ostajemo mi, to jest naš je identitet očuvan.

Slučaj 6; Sada pretpostavimo da su četvrti i peti slučaj udruženi: pola mozga osobe je izvađeno, i dok postojeće tijelo i pola mozga nastavljaju funkcionirati bez razlike, izvađena polovica je transplantirana u drugo tijelo i u potpunosti

prenosi psihološki kontinuitet u drugom tijelu. Staro tijelo sa polovicom mozga je jednako postojanju osobe u Slučaju 5, novo tijelo i transplantirana polovica mozga je jednako postojanju osobe u Slučaju 4. Ali sada oba su prisutna. Jesu li oba originalne osobe, ili nijedna, ili je jedna od njih a druga nije? (Nozick 2003, 102)

Iz ovog slučaja jasno je da je najbliži sljedbenik originalno tijelo s polovicom mozga, unatoč činjenici da oba imaju psihološki kontinuitet s originalom (prije transplantacije), osoba u originalnom tijelu „bliža“ je originalnoj osobi koja je imala cijeli mozak prije transplantacije.

Ono što se želi pokazati ovom teorijom je da dokle god imamo najbližeg sljedbenika povezanog fizičkom, ili psihološkom komponentom s originalnom osobom prije promjene i dalje ćemo moći tvrditi da je to ta osoba pošto imamo njegovog najbližeg sljedbenika.

Ipak postoji slučaj gdje ovakva tvrdnja neće vrijediti i Nozick daje sedmi slučaj:

Slučaj 7; Kada umrete, nevjerojatan nasumičan događaj se odvija negdje u svemiru: molekule se spoje precizno u konfiguraciju vašeg mozga i veoma sličnog (ali zdravijeg) tijela, izlažući potpunu psihološku sličnost vama. (Nozick 2003, 103)

Ipak u ovom primjeru rezultat nasumičnog događaja nismo mi, rezultat, kaže Nozick, nema nikakve veze s nama, pod psihološki kontinuitet on smatra da ona sama proizlazi iz nas te da je slična nama.

Dakle, najbliži sljedbenik mora proizlaziti iz nas i biti sličan nama, odnosno ovisan je o nama, i dokle god postoji takva veza i najbliži sljedbenik i naš identitet nastavlja postojati čak i kroz promjenu. Ipak čini se da identitet ne smije ovisiti o, gotovo, bilo kakvoj vezi s nama sada da bismo rekli da je identitet, nakon promjene, očuvan.

Ovakav tip rješenja čini se da je uveden samo kako bi se spasila teorija, te pošto smo do sada neuspješno pokušavali očuvati identitet, pitanje je: je li identitet uopće bitan?

6. Što ako identitet uopće nije bitan?

Zanimljiv odgovor na problematiku vezanu glede opstanka osobnog identiteta kroz promjenu dao je Derek Parfit u svom djelu *Why Our Identity Is Not What Matters*. (Parfit 2003)

U njemu se referira na Williamsa koji tvrdi da kriterij osobnog identiteta mora zadovoljiti dva kriterija, dakle prema njemu identitet je logična jedan-jedan relacija, odnosno to znači da jedna osoba ne može biti identična više nego jednoj osobi, odnosno ne može biti jednaka dvama različitim ljudima. U primjerima sa psihološkim kontinuitetom vidjeli smo da možemo zamisliti primjere gdje imamo dvije osobe sa jednakim psihološkim kontinuitetom jedne osobe (identiteta). Dakle pošto dvije osobe ne mogu biti *ja* psihološki kontinuitet ne može biti uvjet prema kojem će identitet opstati kroz promjenu. (Parfit 2003, 139)

Ono što Williams tvrdi jest da imamo dva kriterija:

Kriterij (1): Hoće li buduća osoba biti ja mora ovisiti samo o intrinzičnim osobinama između nas. Ne može ovisiti o tome što se dogodi drugim ljudima.

Kriterij (2): Kako je osobni identitet od velikog značaja, opstaje li identitet ne smije ovisiti o trivijalnim činjenicama. (Parfit, 2003, 140)

Jednostavnije možemo ovo prikazati kroz primjer. Zamislimo da postoji teletransporter koji nas potpuno skenira i uništi, te se kasnije od tog skena na Marsu napravi savršena kopija nas. Ta kopija će misliti da je ona zapravo ja i imati će psihološki kontinuitet samnom. Kada bi zastupali psihološki kriterij vezan relacijama onda bismo mogli reći da će ta kopija biti ja, pošto je u relaciji R sa pravim ja. Sada možemo zamisliti da je kopija poslana na Jupiterov satelit Io te tamo znanstvenici naprave još jednu savršenu kopiju (klona) nas, sada kada se ta kopija probudi mi u potpunosti prestajemo postojati. Williams se ne bi složio sa ovakvim tvrdnjama, te kaže kako naše postojanje ne može ovisiti o tome što se dogodilo nekome milionima kilometara daleko, u blizini Jupitera. Također Williams tvrdi da kada bismo shvatili da će takav stroj biti u mogućnosti napraviti mnoštvo naših kopija, koji se

razlikuju jedan od drugog, čak i kada bi se stvorila jedna kopija i dalje to ne bismo bili mi. (Parfit 2003, 140-141)

U slučaju u kojem nam je prisutno dijeljenje našeg identiteta, iako ne možemo tvrditi da je povezanost relacijama sa ljudima koji rezultiraju dijeljenjem dostatna za očuvanje identiteta, i dalje ono sadrži „ono što je fundamentalno bitno“. (Parfit 2003, 142)

Dakle, kako smo u relaciji sa svakim od nastalih ljudi, ta je veza gotovo dobra kao i da je identitet očuvan. Ono što je bitno jest da iako osoba koja će nastati nakon takvih procesa, iako je nećemo moći zvati nama i dalje bi trebala biti odgovorna za ono što smo mi uradili. Pravo pitanje jest postoji li uopće kriterij prema kojem bismo tvrdili da je naš identitet otporan na promjenu, te može li se nešto tako kao što je očuvanje osobnog identiteta kroz promjenu uopće definirati kriterijima koje smo do sada, bez puno uspjeha, postavljali.

7. Pristup bez kriterija

Do sada smo prošli kriterije koji su se vezali za fizičku ili psihološku komponentu nas kao osoba, te su teorije pokušale opstanak identitet opravdati argumentima koji su imali ovakvu formu:

Ako je X osoba u t_1 i Y osoba u t_2 , onda je Y ista osoba kao X ako i samo ako _____. (Caroll, Markosian 2010,131)

Kako su sve teorije koje smo prošli, ovakvog tipa, imale protuprimjere, jednostavno možemo pretpostaviti da ne postoji takva teorija koja bi objasnila opstanak identiteta kroz promjenu. Jednostavno možemo na osobni identitet gledati kao na pojam koji ne možemo analizirati ili objasniti, dakle možda je osobni identitet samo prosta činjenica.

Sada bi se ovaj pogled mogao ovako formulirati:

Ako je X osoba u t_1 i Y osoba u t_2 , onda je Y ista osoba kao X, onda je prosta činjenica da je Y ista osoba kao i X. (Caroll, Markosian 2010, 132)

Stvar jest u tome da ne možemo analizirati identitet sam po sebi, stoga postavljati bilo kakve kriterije vezane uz pojam identiteta bila bi greška. (Merricks 2010, 6) Ideja jest da kriterij za zadržavanje identiteta kroz promjenu jednostavno nije moguće dati, Merricksova ideja je dakle, suprotna svim pozicijama koje smo do sada prošli, te pozicije možemo nazvati pozicijama kriterijalizma (pošto se u svakoj od teorija daje kriterij za to što čuva identitet).

U sljedećem dijelu proći ću kroz prigovore na stajalište da kriterij za očuvanje identiteta ne postoji, te odgovore koje Merricks daje u svom radu *There Are No Criteria of Identity Over Time*.(Merricks 2010)

Prigovori ovakvom stajalištu bez kriterija mogli bi biti da pošto nema kriterija koji bi pojasnio zadržavanje identiteta kroz promjenu jednostavno bi slijedilo da možemo biti

identični sa bilo kime i sa bilo čime. Tako je moguće da mi budemo identični sa životinjama ili stvarima u nekom drugom vremenu osim sada, ipak Merricks na ovo odgovara jednostavno da smo mi identični samo sa nama, iz čega ne slijedi da možemo biti identični sa bilo čime, dakle odbijanjem kriterij mi nismo odbili postojanje istine da smo mi identični sa nama samima. (Merricks 2010, 17)

Dalje, bi prigovor mogao biti da pošto nemamo kriterija za zadržavanje osobnog identiteta, što nam daje za pravo tvrditi da osoba koja je identična nama u nekom budućem vremenu t , nije identična i nekoj drugoj osobi, ali i ovdje je odgovor prilično jasan, ako uistinu u budućem vremenu t postoji osoba koja je identična nama, ona ne može biti identična sa nekim drugim osim nas. (Merricks 2010, 18)

Sljedeći prigovor stajalištu bez kriterija Merricks ovako postavlja:

Pretpostavimo da ste identični sa sobom u budućem vremenu t . Prema tvrdnjama gore, to znači da ste identični sa sobom i da postojite sada, i da postojite u t^* (buduće vrijeme). I pretpostavimo da prihvaćam ideju da identitet ne treba objašnjenje ili razlog. I dalje je činjenica da postojite u t^* . Ako je kriterijalizam neistinit, onda nema objašnjenja zašto, pošto postojite sada, postojite i u t^* . Vaše postojanje od sada do t^* bilo bi, ako je kriterijalizam neistinit, bila bi prosta činjenica. (Merricks 2010, 18-19)

Greška u ovom prigovoru jest da činjenica da mi postojimo u t^* nije prosta činjenica čak i ako ne zastupamo kriterijalizam, dakle nema problema kod tvrdnje da postojimo u nekom budućem vremenu t^* .

Dakle, ako pretpostavimo da nas postavljanje bilo kakvih kriterija vezanih za očuvanje identiteta vodi uvijek prema nerješivim protuprimjerima, logično je pretpostaviti da je postavljanje bilo kakvih kriterija za očuvanje identiteta nemoguće, stoga je Merricksova pozicija opravdana.

8. Zaključak

U ovom radu sam postavio pitanje što će sačuvati osobni identitet kroz promjenu, što je to što će nam omogućiti, na prvi pogled jasne tvrdnje, da smo mi ista osoba sada kao i ona od prije dvadeset godina, ili da ćemo mi biti i dalje mi za dvadeset godina. Ovakvu tvrdnju pokušao sam sagledati kroz dva kriterija, fizički i psihološki, kroz glavne teorije vezane za opstanak identiteta.

Prolazeći kroz argumente vezane za fizički kriterij bilo nam je jasno da unatoč promjenama tijela kroz vrijeme i dalje možemo tvrditi da takva, kontinuirana promjena (barem starenje) ne predstavlja problem za opstanak osobnog identiteta. Ipak teorija koja počiva na fizičkom kriteriju našla se u problemima nakon nekoliko misaonih eksperimenata, na primjer tvrditi da bi mi bili ista osoba nakon zamjene mozga bila bi problematična.

Nakon fizičkog, odgovor na pitanje što čuva identitet kroz promjenu pokušao sam sagledati iz psihološke perspektive, od jednostavnog sjećanja do psihološkog kontinuiteta, odnosno neprekinutosti.

Ipak sve su se teorije našle u određenim problemima, tako da jednostavno možemo doći i do ideje da jedna takva teorija koja će objasniti osobni identitet nije niti moguća (barem za sada).

Dakle, jedina pozicija bila bi da ne možemo postaviti uvjete (kriterije) za očuvanje identiteta, te se ovakva tvrdnja ne susreće sa problemima sa kojima su se susretale početne teorije.

9. Literatura:

Carroll, J. i Markosian, N. 2010.: *An Introduction to Metaphysics*. Cambridge University Press

Korfmacher, C. *Personal Identity* <https://www.iep.utm.edu/person-i/> (stranica posjećena: 9. rujna 2019)

Merricks, T. 2010. *There Are No Criteria of Identity Over Time* <https://pages.shanti.virginia.edu/merricks/files/2010/05/There-are-no-Criteria-of-Identity-Over-Time.pdf> (stranica posjećena: 10. rujna 2019)

Nozick, R. 2003. *Personal Identity through Time*. U: Martin, R. i Barresi, J. *Personal Identity*. Routledge

Olson, E. 2002. *Personal Identity* <https://plato.stanford.edu/entries/identity-personal/> (stranica posjećena: 9. rujna 2019)

Parfit, D. 2003. *Why Our Identity Is Not What Matters*. U: Martin, r. i Barresi, J *Personal Identity*. Routledge

Pećnjak, D. 2006. *Aspekti osobnog identiteta*. Zagreb: Biblioteka Scopus